

10. Odporúčame výboru, aby prerokoval možnosť hodnotenia najlepších prác našich autorov z oblasti filozofie za bežný rok, a to tak kníh ako aj odborných štúdií a tiež menších publicistických útvarov.

11. Poverujeme výbor, aby aktívne podporoval všetky snahy o vytvorenie Klubu vedeckých pracovníkov v Bratislave.

Smolenice, 5. 2. 1968

Valné zhromaždenie SFS

STAV A VÝHLADY NAŠEJ FILOZOFIE

JÁN KOCKA

Uplynul ďalší rok existencie Slovenskej filozofickej spoločnosti pri SAV a poskytol nám nové skúsenosti a nové názory na vlastnú prácu. Dva roky od založenia sú už dostatočne dlhým časom na to, aby sme si mohli utvoriť kritický obraz o vlastných silách, o hodnote výsledkov i o objektívnych spoločenských podmienkach, v ktorých sa nachodíme. Toto všetko je základ pre zamýšľanie sa nad budúcnými úlohami. A tak je vždy užitočné spojiť faktový prehľad toho, čo sa urobilo s myšlienkami a úvahami o širších súvislostiach a výhladoch, aby sa nám jasnejšie ukázal cieľ a zmysel našej činnosti.

K hodnoteniu a zamýšľaniu sa nad činnosťou Spoločnosti môžeme pristupovať z dvoch stanovísk: po prvé, z užšieho stanoviska plánu vytýčených úloh a z chápania Slovenskej filozofickej spoločnosti pri SAV ako akademického diskusného združenia, a po druhé, zo širšieho stanoviska úloh slovenskej filozofie vôbec a s vedomím zodpovednosti za stav a rozvoj filozofie ako kultúrnej formy v celej komplexnosti. Mohlo by sa namietať, že toto druhé, široké pochopenie poslania Spoločnosti prekračuje rámec jej kompetencie a privlastňuje si úlohy iných na to stanovených orgánov. Tieto orgány ozaj jestvujú, ale sa obávam, že ich vplyv na usmerňovanie filozofickej aktivity je malý a obmedzuje sa viac na registrovanie toho, čo sa urobilo a robí. Zodpovednosť za usmerňovanie vedeckej filozofickej činnosti má podľa zákona Akadémie, čím získala pred ostatnými inštitúciami nadradené postavenie. Preferovanie Akadémie zatlačilo vysoké školy do postavenia čisto pedagogických pracovísk a celý zákon sa ukazuje ako stelesnenie predstáv, že na vysokých školách sa má vyučovať a na Akadémii robiť veda. Toto bolo a je príčinou nie najlepších vzťahov medzi Akadémiou a vysokými školami a namiesto toho, aby sme beztak skromné sily spájali, trieštíme ich. No na šťastie dnes už prevládajú iné náhľady na vedeckú prácu na vysokých školách, ktoré sú v niektorých ohľadoch viac ako dôstojným partnerom Akadémie.

Účinnú koordináciu práce možno zabezpečiť iba *demokratickým zainteresovaním* každého pracoviska a pracovníka a spontánnym záujmom o spoločnú prácu. Vyzdvihujem to, aby som mohol zdôrazniť, že pôda Slovenskej filozofickej spoločnosti je práve tým prirodzeným miestom, kde sú zastúpené všetky inštitúcie a jednotliví odborníci, a to v takej miere, že sa môžeme právom považovať za predstaviteľov filozofie a ako takí máme nielen právo, ale aj *povinnosť* zaujímať zásadné stanoviská ku kľúčovým problémom stavu a rozvoja filozofie u nás. Je pravda, že takto široko formulovať svoje úlohy a postavenie nemusíme. Doterajší štatút, finančné možnosti i celkové postavenie

nielen našej, ale aj iných spoločností ani s tým nepočíta a chápe ich skôr ako debatné diskusné združenia viac-menej s osvetovou náplňou práce. Ale ako sa ukazuje, vývin niektorých spoločností, a medzi nimi aj našej, smeruje k vytvoreniu reprezentatívnej *učenej spoločnosti* ako predstaviteľky dotyčného odboru v najvyššej teoretickej sfére.

Ak by išlo iba o organizovanie, konanie prednášok, na to je celkom zbytočné zakladať osobitnú inštitúciu. Zabezpečiť miestnosť, rozoslať pozvánky a vyplatiť predpísané honoráre, to môže ktorékoľvek existujúce pracovisko. Domnievam sa však, že existencia Filozofickej spoločnosti má svoje oprávnenie a zmysel práve v spájajúcej koordinujúcej funkcii, kde sa nielen reprezentuje výsledok tvorby, prípadne v diskusií posúdi, ale kde sa aj *uväzbia, načrtnú širšie úlohy a perspektívy rozvoja filozofie*. Pozícia a autorita Spoločnosti bude spočívať práve v tom, ako zvládne tieto úlohy, inak to nebude nič iné ako debatný klub s veľmi voľnou súdržnosťou, a to tým viac, že súhrn materiálnych prostriedkov, ktoré máme k dispozícii, nám dáva možnosti byť iba inštitúciou *s morálnou autoritou*. Ale to predbežne nie je základný nedostatok, i keď sa nazdávam, že vedecká spoločnosť, ktorá nemá napríklad právo a možnosti samostatne nadväzovať zahraničné styky priamo a takto prejavovať svoju autoritu, je vo svojej činnosti dosť citelne podviazaná. Predbežne to nie je nedostatkom, lebo máme možnosť zabezpečovať takéto veci prostredníctvom inštitúcií, ktoré zastupujeme. Okrem toho výsledky našej činnosti nás ešte nijak osobitne neopravňujú domáhať sa iného postavenia.

Otázka *charakteru a základného poslania* Filozofickej spoločnosti je ešte stále aktuálna napriek tomu, že od jej založenia uplynul dosť dlhý čas. Ale aj tu platí stará skúsenosť, že čas je najlepší lekár aj učiteľ. Nie je nijaké osobitné umenie — najmä v našej neprestajne organizovanej a reorganizovanej dobe — založiť vedecké ústavy, univerzity, postaviť fabriky a poľnohospodárske podniky. Oveľa väčším umením je dosiahnuť to, aby pracovali na zodpovedajúcej úrovni. Prirodzene, to je už nová problematika so svojimi neúprosnými objektívnymi zákonitosťami, ktoré nemožno nahradit' nadšením, zápalom v srdci a podobnými morálnymi faktormi. Čas preverí únosnosť cieľov i sily a schopnosti tých, čo plány a predsavzatia formulujú.

Na zakladajúcom zhromaždení Spoločnosti odznel návrh konštituovať Spoločnosť ako stavovský záujmový sväz. Autori návrhu mali na mysli akiste predovšetkým výhody, ktoré by z takéhoto štatútu pre členov vyplývali. No aj keď sme takýto záujmový sväz nevytvorili, tvrdím, že čo sa týka povinností a aktivity z našej strany, nič nám nebráni a máme všetky podmienky, aby sme *v morálno-autoritatívnom* ohľade funkciu záujmového sväzu plnili. To záleží jedine na nás, na úrovni našej práce, na vnútornej disciplíne a porozumení všetkých zložiek pre spoločné ciele. Lenže tu sú okolnosti celkom prozaického charakteru, ktoré musia uviesť prehnane optimistické plány a želania na triezvu mieru. Čo však treba s radosťou konštatovať je to, že existuje pevné jadro Spoločnosti, ktoré je zárukou jej existencie a rozvoja. Dôkazom toho sú naše schôdze, úroveň prednášok a živé diskusie. Už keby nebolo nič iné, tak kvôli tomuto prostrediu, kde sa vymieňajú názory, tríbi argumentácia, získava odvaha a zbehlosť v debatách, stojí za to Spoločnosť udržať a žiadna námaha v tomto smere nie je márna.

Čo sa týka plánov prednášok a diskusií, výbor sa usiloval vybrať najpríťažlivejšie témy. Plán sa splnil, každý mesiac sa uskutočnilo jedno podujatie. Prednášali naši členovia i dvaja hostia: akademik Kollman a prof. Fischer. Úroveň prednášok bola dobrá, diskusie živé a plodné. O tejto forme činnosti sa dá predpokladať, že aj naďalej bude prevládať. Pri určovaní tém výbor vychádza predovšetkým z ponúknutých tém, vychádzajúcich z pracovných záujmov a špecializácie členov. Je však veľmi ťažko zabezpečiť, aby tieto témy boli aktuálne a zaujímavé pre každého. Je možné postupovať aj inak — pravdaže okrem ponúknutých prednášok — a to tak, aby valné zhromažde-

nie alebo výbor uvážili aktuálnosť niektorých tém a požiadali príslušných odborníkov o spracovanie. Ak chceme byť aktuálni a reagovať na živé problémy súčasnosti, nie je možné vyhnúť sa takémuto zámernému nastolovaniu problematiky. V záujme zvýšenia príťažlivosti budeme sa musieť usilovať získať viac zahraničných prednášateľov.

Prejdem teraz k niektorým *všeobecným* otázkam. Prácu Spoločnosti nemožno totiž odlúčiť od aktivity našich jednotlivých pracovníkov a pracovníkov. Okrem toho naša činnosť je závislá od mnohých iných činiteľov, od prípravy filozofického dorastu, poslucháčov i aspirantov a táto zasahuje dokonca až na stredné školy, závisí ďalej od medzinárodných stykov i výmeny vedeckých informácií. Stav a úroveň filozofie závisí tiež v rozhodujúcej miere od celkovej politicko-kultúrnej klímy, od materiálnej podpory záujmu verejnosti i od všeobecných teoretických kritérií kladených na úroveň filozofie. Teda to, čo my prezentujeme verejnosti vo forme prednášok a diskusií, prípadne ako vedecké články či samostatné publikácie, je odrazom a obrazom širších pomerov, kde je jednotlivec síce veľmi významným, ale predsa len malým činiteľom. Chcel by som sa zmieniť len o niektorých, pretože úplný rozbor situácie by vyžadoval viac miesta.

Predovšetkým musíme konštatovať, že *v zásade* máme všetky objektívne podmienky a prostriedky pre pestovanie filozofie, a to také, že v niektorých ohľadoch sú viac ako dostačujúce. Máme katedry, vedecký ústav Akadémie, vlastný časopis, zlepšujúci sa prístup k zahraničnej literatúre a časopisom, možnosti kontaktov a popularizácie filozofie i učenie filozofie na stredných školách, ktorá v minulosti citeľne chýbala. Napokon je tu naša Filozofická spoločnosť, ktorej činnosť je financovaná Akadémiou. Za všetky tieto v minulosti ani netušené podmienky vďačíme nášmu spoločenskému zriadeniu a je našou povinnosťou za to vytvárať kultúrne a duchovné hodnoty. Môžeme sa však pýtať, či sa tieto možnosti aj dostatočne využívajú. Nestačí totiž iba zakúpiť pre orchester nástroje, ale aby investície splnili svoj cieľ, orchester musí na nich hrať, a to čo najkrajšie. V odpovedi na túto otázku môžeme síce uviesť existujúce fakty, počty publikácií, prednášky, sympóziá, účasť filozofov na verejnom živote atď., ktoré sú bezpochyby pozitívne. Skrátka, na otázku by sme mohli s uspokojením odpovedať kladne, keby nebolo javov, ktoré optimizmus kalia. Z nich uvediem len jeden, ktorý ani nie je ešte veľmi známy, a to sú výsledky prieskumu úrovne kandidátskych dizertačných prác, vypracovaných osobitnou komisiou ČSAV. Tu sa filozofia uvádza na predposlednom mieste a za ňou nasleduje už len pedagogika. Táto zpráva je diagnózou, obrazom stavu filozofie ako vedy i kritérií, ktoré sa v nej uplatňovali a uplatňujú. Tento stav je, prirodzene, výsledkom ďalších okolností a zásad zapríčiňujúcich vedeckú profanizáciu filozofie. Je to daň, ktorú sme zaplatili a platíme za stotožňovanie filozofie a politicko-ideologickej propagandy, za zanedbávanie teoretického jadra a princípov vedeckej metódy vo filozofii. Tu je jedna z našich hlavných úloh. Filozofia musí ešte *skúmať samu seba*, ujasňovať si zásady vedeckosti vymedziť metodologické kritériá a osvetliť ich nielen pre seba, ale poučiť aj verejnosť, čo od nej treba a čo nemožno očakávať. Je pravda, že v podmienkach ideologického a politického monopolu je individuálna tvorivá aktivita odsunutá na vedľajšiu kolaj, no tento stav je zrejme dočasný. Kultúra je živý, organický komplex a filozofia má v nej významné miesto. Ak sa tu poruší rovnováha, kultúra sa deformuje a to sa premietne naspäť do sféry politicko-ekonomickej.

Zijeme vo veľmi rozvlnených časoch, v návale neočakávaných obrátov, zmien a revízií dogmatických modelov a koncepcií. Z pôvodného apologizovania musí aj filozofia prechádzať do tvorivej ofenzívy.

Filozofia sa musí stať integrálnou súčasťou konkrétnej *národnej* kultúry, to znamená,

že musí z nej vychádzať a k nej sa vracaf. V tomto ohľade sme svojmu prostrediu veľa dlžni. V marxistickej filozofii bol donedávna forsírovaný nadnárodný, abstraktný aspekt. Vzťah k národným tradíciám — a to platí predovšetkým o malých národoch — bol vlažný, nevyšimavý a taký bol aj k živým problémom súčasnosti. Ak to nebol boj proti buržoáznej ideológii, tak to bolo rozvíjanie abstraktných suchopárných úvah, často o pseudoprobémoch. Jednou z príčin krízového stavu marxistickej filozofie bol únik do umelej teoretickej oblasti, zatiaľ čo život sa vyvíjal svojou cestou a výsledkom bola diskrepancia medzi teoretickým vedomím a skutočnosťou. Chápanie filozofov ako ideologicko-politických pracovníkov priam zavádzalo nedotýkať sa nepríjemných žeravých skutočností a neriskovať prípadné priaznivé existenčné postavenie. Ak sa v minulosti ozvali smelšie hlasy, pochádzali spomedzi spisovateľov, umelcov, a filozofi vystupovali ak nie ako „hasiči“, tak iste ako „štatisti“. No nazdávam sa, že sa „brieždi na nové dni“, kde bude naplno treba uplatniť tvorivý intelekt v záujme všestranného rozvoja nášho života a nepochybné náznaky už sú. Čo môžeme v tomto smere robiť my ako Filozofická spoločnosť? Jednou z foriem je nastoľovanie a riešenie ozaj živej a aktuálnej problematiky, ktorá hýbe našou skutočnosťou. Konkrétnou príležitosťou je tohoročné *päťdesiate výročie* založenia republiky, kde by sme mali usporiadať závažné podujatie a vyjadriť sa o podstatných otázkach nášho vnútroštátneho života. Túto tematiku tu treba rozvádzať, vieme, o čo ide a o čom sa dnes vášnivo diskutuje. Myslím, že takýmito podujatiami presvedčíme verejnosť o svojom stanovisku a o ochote prispieť svojím dielom k normalizácii a demokratizácii nášho života.

Okrem domáceho prostredia významným regulátorom vývinu našej filozofie s priamym dosahom pre prácu Filozofickej spoločnosti je *medzinárodná konfrontácia* stavu našej filozofie. Je jednou zo životne dôležitých podmienok, aby sme neustrnuli v tradičnom provincializme a prísllovečnom zápečníctve, ale aby sme mali živý kontakt so všetkým novým, čo sa vo svete vo filozofii koná. V posledných rokoch sa aj tu lada významne pohli. Vytriezvenie z ilúzie, že všetko, čo je mimo marxizmu je buržoázny klam, ktorý nestojí za to, aby sme sa s ním vážnejšie zapodievali, máme už za sebou a vo viacerých medzinárodných konfrontáciách, na kongresoch, sympóziách, konferenciách mali sme a máme možnosť triezvo odhadovať svoje sily a ambície nielen pasívne participovať na svetovom dianí, ale aj aktívne doň zasahovať. Žiaľ, malé národy sú v tomto ohľade v nevýhode. Málokto sa bude prispôsobovať im, viac sa musia prispôsobovať oni, ak chcú preniknúť za vlastné hranice. O kontakty sa musíme usilovať predovšetkým my a využívať každú možnosť nadviazania osobných a cez ne aj inštitucionálnych kontaktov.

Pravda, medzinárodné styky majú aj inú, menej príjemnú stránku. Je to prirodzený predpoklad ovládania svetových jazykov, včasné a sústavné oboznamovanie sa s novotami v časopisoch a publikáciách. Nedostatky v tomto ohľade môžu prakticky znemožniť splnenie cieľov v zahraničných stykoch. Či sme na toto všestranne pripravení, je otázka zasluhujúca osobitnú pozornosť. Pochybujem napríklad o tom, že by redakcia časopisu *Filozofia*, prípadne Vydavateľstvo bolo využilo všetky možnosti stykov a výmeny s redakciami zahraničných časopisov, ktorých počet siaha vyše stovky. Ak chceme preniknúť do svetovej filozofickej verejnosti, bezpodmienečne musíme vydávať *inorečové publikácie*. Vážne sa už hovorilo o výročných zborníkoch príspevkov z časopisu *Filozofia* v cudzích rečiach, ale zrejme sa neurobilo dosiaľ nič. Nevieme ďalej zabezpečiť pohotovú recenzovanie zahraničných publikácií alebo aspoň bibliografické informácie o nich. Nadviazanie recenzných kontaktov so zahraničnými vydavateľstvami by mohol byť dôležitý zdroj získavania literatúry. To je samozrejmä zložka práce prevažnej väčšiny odborných časopisov. Bude treba uvažovať aspoň o jednom medzi-

národnom podujatí, pre začiatok so skromnou účasťou, s nejakou zaujímavou témou. Autorita Spoločnosti by veľmi vzrástla, keby mohla priamo nadväzovať styky so zahraničnými filozofmi, hlavne socialistického tábora, kde by ozaj nemuseli byť žiadne prekážky ani finančného charakteru.

Ďalšou veľmi významnou skupinou otázok a úloh je problematika *prípravy vedeckých pracovníkov*. O stave a úrovni filozofie sa už do značnej miery rozhoduje vo vyučovaní študentov na vysokých, dokonca už na stredných školách, v príprave aspirantov a v splňaní kvalifikačných postupov. Podľa toho, aké požiadavky a kritériá sa vytýčia, tak vyzierajú skúšky a profil absolventa filozofie i aspirantúry. Viaceré okolnosti nasvedčujú, že kritériá sú pomerne nízke. Vynára sa tu ohromne široký komplex otázok. Je to koncepcia stredoškolského i vysokoškolského štúdia, jeho metód i učebných osnov a skúšobných požiadaviek, ale ide aj o náplň a metódy štúdia filozofie pre nefilozofov, lekárov, technikov, atď., na ktorej sa podieľajú početné katedry a pracoviská. Aj toto dokazuje skutočnosť, že filozofia má ohromne široký dosah na náš kultúrny vedecký život. Tieto otázky sa síce riešia, ale mám dojem, že vždy rezortne, parciálne, bez celkového integrálneho pohľadu. Významnou udalosťou je bezpochyby zavedenie *vyučovania filozofie* na stredných školách. Pripravujeme v tomto ohľade stretnutie so stredoškolskými profesormi filozofie v Trenčianskych Tepliciach, ktoré bude prvým pokusom zasiahnuť do tejto živej problematiky. Otázky úrovne kandidátskych prác nastolila už spomínaná zpráva komisie ČSAV a možno ju označiť za alarmujúci signál. Neviem, do akej miery sa z nej vyvodlia dôsledky, rozhodne by sa však na ňu nemalo zabudnúť.

Poslednou skupinou otázok, o ktorej sa chcem zmieniť, je *plánovanie* vedeckej práce a *publikovanie* filozofických prác. Sú to neobyčajne významné otázky, pretože ide o faktické výsledky nášho teoretického úsilia, o jeho konečnú realizáciu. Pri Slovenskom ústredí knižnej kultúry existuje osobitná komisia, kde sa schvaľujú tituly na vydanie a kde máme svojich zástupcov. Vydavateľstvá majú síce vlastné vydateľské plány, no neexistuje nejaká *centrálna koncepcia* edičnej činnosti na Slovensku. Je tu veľmi vďačné pole pôsobnosti, pravda, podrobnejší rozbor by musel vychádzať z hodnotenia doterajšej tvorby, ktoré dosiaľ nemáme. Naša Spoločnosť by si mohla vziať na starosť anketu o čítaní filozofickej literatúry a jej ohlase vo verejnosti a mohla by tiež zabezpečiť *hodnotenie* ročnej produkcie a odmeny najlepších diel, ak nie materiálne, tak aspoň morálne, konštatovaním v časopise Filozofia.

Prečo tu spomíname takéto rôznorodé problémy, zdanlivo nesúvisiace s našou činnosťou? To preto, že život nastolil, nazhromaždil toľko pálcivých otázok stavu a vývinu filozofie, že je bezpodmienečne potrebné sa k nim zásadne vyjadriť. Najvhodnejší spôsob, ako to realizovať, je uskutočniť väčšie stretnutie všetkých pracovníkov vo filozofii vo forme *filozofického sjazdu*. Podľa našich predbežných predstáv by sa tento sjazd ako pokračovanie v tradícii predchádzajúcich sjazdov mohol spojiť s budúcim valným zhromaždením v budúcom roku. Ak by sa celé podujatie vydarilo, mohol by to byť určitý medzník vo vývine slovenskej filozofie.

Každému z nás určite záleží na tom, aby sme dosahovali vo svojej práci, tak individuálnej ako aj osobnej, čo najväčšie úspechy a vydobyli pre filozofiu v rámci kultúry významné miesto. K tomu je však okrem plánov a predsavzatí potrebná cieľavedomá húževnatá práca, disciplína a zmysel pre spoločnú vec. Naša Filozofická spoločnosť hrá v tomto smere veľmi významnú úlohu. Chceme poďakovať predovšetkým tým, ktorí prispeli k tomu, že Spoločnosť prežila úspešne ďalší rok svojej existencie a súčasne požiadať ostatných členov o spoluprácu pri dosahovaní nových náročnejších cieľov.